

GASSÂN el-KÜFÎ

(غسان الكوفي)

(ö. II./VIII. yüzyıl)

Mürcie'ye bağlı**Gassâniyye kolunun kurucusu**
(bk. MÜRÇİE).**GASSÂNÎ, Ebû Ali**

(أبو علي الغساني)

Ebû Ali Hüseyin b. Muhammed
b. Ahmed el-Gassânî
(ö. 498/1105)**Endüslü hadis hâfızı.**

Muharrem 427'de (Kasım 1035) Kurtuba (Cordoba) yakınlarındaki Ceyyân'da (Jean) doğdu. Ailesi Kurtuba'daki Zehrâ şehrine mensup olmakla beraber babası, Berberîler'in çıkardığı karışıklıkta buradan kaçarak 400 (1009) yılında Ceyyân'a gidip yerleşmiştir. Yemen'deki Gassân kabilesine nisbetle Gassânî diye anılan Ebû Ali on yedi yaşında hadis tahsiline başladı. Aralarında devrin tanınmış muhaddislerinden İbn Abdülber en-Nemerî, Ebû'l-Velîd el-Bâcî ve İbnü'd-De'lâî'nin de (İbn Dihâs) bulunduğu Endüslü hocalardan okudu. Hakem b. Muhammed b. Hakem el-Cüzâmî'den 100 civarında, İbn Abdülber en-Nemerî'den yirmi beş, İbnü'l-Hazzâ' diye tanınan Ahmed b. Muhammed b. Yahyâ'dan on üç, muhaddis ve fakih Ebû'l-Kâsım Hâtem b. Muhammed et-Trablusî et-Temîmî'den on, Kurtuba müftüsü Ebû Abdullah Muhammed b. Attâb el-Endelüsî'den sekizden fazla kitap okuyup bunları rivayet etme yetkisi aldı. Kendisinden de İbn Sükkere diye tanınan hadis, fıkıh ve kıraat âlimi Ebû Ali es-Sadeî, tabip ve şair Ebû'l-Alâ Zühr b. Abdülmelik el-İyâdî el-İşbîlî, müfessir ve fakih Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib el-Muhâribî gibi meşhur âlimler hadis öğrendi. İcâzet verdiği talebeleri arasında Kâdî İyâz da yer alır (*el-Ğunye*, s. 139). Devrinin en tanınmış hadis hâfızlarından biri olan Gassânî kuvvetli Arapça'sıyla, üstün lügat, edebiyat, şiir, ensâb ve ricâlül-hadîs bilgisiyle şöhret buldu. Kurtuba'nın büyük camiinde hadis dersi verir, şehrin âlim ve fakihleri bu dersleri takip ederdi. Bu sebeple Kurtubalı muhaddislerin reisi diye anıldı. Hocası İbn Abdülber *el-İstî'âb* adlı eseriyile ilgili olarak ona vasiyette bulunmuş, bu eserde adı geçmeyen bir sahâbîye rastladığı takdirde onu derhal kitabına kaydettirmişti istemiştir. Gassânî'nin pek çok kitabını tashih

ettiği de bilinmektedir. Ebû Ali el-Gassânî 12 Şâban 498'de (29 Nisan 1105) vefat etti ve Rabat Kabristanı'na defnedildi.

Eserleri. 1. *Takvîdü'l-mühmel ve temyîzü'l-müşkil. Şahîh-i Buḥârî* ile *Şahîh-i Müslim*'deki yazılışları aynı, okunuşları farklı (mü'telif ve muhtelif) râvi isimleri, nisbe, lakap ve künyelerle yanlış anlaşılabilir kelimelere dair olan eser, tasnif tarzı ve muhteva itibarıyla aynı konuda daha önce yazılanlardan farklıdır. Eserin değerini takdir ederek ensâba ve *Şahîhayn*'a dair çalışmalarında ondan büyük ölçüde faydalanan âlimler arasında Mâzerî, Kâdî İyâz, Abdülkerîm b. Muhammed es-Sem'ânî, İbn Kurkûl, Ebû Mûsâ el-Medîni, İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî, Nevevî ve İbn Hacer el-Askalânî zikredilebilir. Kitap dört bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde isim, künye ve nisbelerdeki mü'telif ve muhtelif kelimelerle benzer olanlar (müştebih) ele alınmaktadır. İkinci bölüm, *Şahîhayn* râvilerinin Buḥârî ile Müslim'den rivayetleri sırasında senedlerde yaptıkları bazı hataları ihtiva etmektedir. Üçüncü bölümde *Şahîh-i Buḥârî*'deki rivayet yanlışları zikredilmektedir. Bu yanlışlarla *Şahîhayn* müelliflerinin ve hocalarının ilgisi bulunmadığını, bunların daha sonraki râvilerle ait olduğunu belirten müellif, ikinci ve üçüncü bölüme *et-Tenbîh 'ale'l-evhâmi'l-vâkı'a fi's-Şahîhayn min kıbeli'r-ruvât* adını vermiştir. Eserin *Şahîh-i Buḥârî*'ye dair üçüncü bölümünde (*Takvîdü'l-mühmel*'in beşinci ve altıncı cüzü) senedlerin muhtelif rivayet şekilleri tesbit edilmekte ve bunların 135'inde râvilerin yaptığı hatalar gösterilmektedir. Bu bölüm Beyazıt Devlet, Dimaşk Mektebetü'l-Esed ve Bağdat Mektebetü'l-evkâf'taki nüshalarından (aş. bk.) faydalanılmak suretiyle Mehmed Sâdık Aydın tarafından *et-Tenbîh 'ale'l-evhâmi'l-vâkı'a fi's-Şahîhayn min kıbeli'r-ruvât "kısmü'l-Buḥârî"* adıyla Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd'da yüksek lisans tezi olarak hazırlanıp yayımlanmıştır (Riyad 1407/1987). Dördüncü bölüm *Şahîhayn*'daki lakaplarla ilgilidir. Gassânî, daha önce aynı konuda eser veren Dârekutnî ve Ebû Mes'ûd ed-Dimaşkî gibi müelliflerin görüşlerinden faydalanmış, senedlerde onların farketmediği bazı hatalara işaret etmiştir. *Takvîdü'l-mühmel* bu adla Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Hamidiye, nr. 239, vr. 183-234), *Kitâbü me'telefe ḥatḥuhü vâḥtelefe lafẓuhü min esmâ'i ruvâti's-Şahîhayn* ismiyle Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde (nr. 1211, vr. 1^b-101^a)

kayitli bulunmakta, devamı *Kitâbü't-Tenbîh 'ale'l-evhâmi'l-vâkı'a fi'l-Müsnedeyni's-Şahîhayn* (vr. 101^b-143^a), lakaplara dair kısmı ise *Kitâbü'l-Elkâb fi'l-Müsnedeyn* (vr. 165^a-179^a) adıyla aynı mecmuada yer almaktadır. Eserin San'a el-Mektebetü'l-âmmе (Mustalah, nr. 10) ve el-Mektebetü'l-Mahmûdiyye (nr. 274), Dimaşk Mektebetü'l-Esed (el-Mektebetü'l-Osmâniyye er-Rizâiyye, nr. 242), Bağdat Mektebetü'l-evkâf (nr. 1060) ve Patna Mektebetü Hüdâbah's'ta da (nr. 89) nüshaları mevcut olup ilk dört cüzü Muhammed İdrîs Zübeyr ve Ferhat Nesîm Hâşimî tarafından neşre hazırlanmaktadır. 2. *Kitâbü'l-Ta'rif bi's-şüyûh*. Eser bu adla Beyazıt Devlet (nr. 1211, vr. 143^a-164^b) ve *Tesmiyetü şüyûhi Ebî Dâvûd Süleymân es-Sicistânî* adıyla Süleymaniye (Lâleli, nr. 2089, vr. 74-98; ayrıca bk. Max Weisweiler, *Istanbul Handschriftenstudien Zur Arabischen*, İstanbul 1937, nr. 95) kütüphanelerinde kayitli bulunmakta, adının *Şüyûhu Ebî Dâvûd fi muşannefihi* olduğu da ileri sürülmektedir (Muhammed İdrîs Zübeyr — Ferhat Nesîm Hâşimî, s. 384). 3. *el-Künâ ve'l-elkâb* (Brockelmann, *GAL*, I, 454; *Suppl.*, I, 629).

Ebû Ali el-Gassânî'nin bunlardan başka hocası İbn Abdülber en-Nemerî'nin *el-İstî'âb*'ı üzerine bir zeyli, İbnü'l-Faradî'nin *Târîhu 'ulemâ'i Endelüs* adlı eserinden edebiyatla ilgilenen hadis hâfızlarına dair bir seçme cüzü, "lâ tezâlû tâ'ifetün min ümmeti 'ale'l-hak" hadisine dair bir cüzü, ayrıca kendi kitaplarına dair *el-Fihrist* adlı bir eseri bulunduğunu belirtilmektedir (Muhammed İdrîs Zübeyr — Ferhat Nesîm Hâşimî, XXVI/1-2, s. 384).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Ali el-Gassânî, *et-Tenbîh 'ale'l-evhâmi* (nşr. M. Sâdık Aydın), Riyad 1407/1987, nâşirin önsözü, s. 11-61; Kâdî İyâz, *el-Ğunye* (nşr. Mâhir Zühayr Cerrâr), Beyrut 1402/1982, s. 138-140, 229; İbn Hayr, *Fehrese*, s. 198, 220, 222, 235, 425; İbn Beşkûvâl, *eş-Şıla*, I, 142-144; Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis* [baskı yeri yok], 1967 (Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî), s. 265-266; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 195; İbnü'l-Ebbâr, *el-Mu'cem fi aşhâbi'l-Kâdî eş-Şadeî* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Beyrut 1410/1989, s. 86-88; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 180; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, IX, 148-151; İbn Ferhûn, *ed-Dîbâcû'l-müẓhebe*, I, 332-333; Makkarî, *Ezhârü'r-riyâz* (nşr. Saîd Ahmed A'râbî v.dğr.), Rabat 1398-1400/1978-80; Abdülhay el-Kettânî, *Fihristü'l-fehâris*, II, 887-888, ayrıca bk. İndeks; III, 31; Brockelmann, *GAL*, I, 454; *Suppl.*, I, 629; Zirîkî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 255; Muhammed İdrîs Zübeyr — Ferhat Nesîm Hâşimî, "el-Gassânî, ahadü a'lâmi Kurtuba", *ed-Dirâsâtü'l-İslâmiyye*, XXVI/1-2, İslâmâbâd 1412/1991, s. 371-409.



M. YAŞAR KANDEMİR